


НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

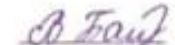
**ЗАТВЕРДЖЕНО**

на засіданні вченої ради  
факультету землевпорядкування  
протокол № 11 від 01 червня 2021 року  
Декан факультету  Т.О. Костіков



**РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО**

на засіданні кафедри економіки  
Протокол №5 від 27.05.2021 р.

Завідувач кафедри  В.В. Байдала

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ  
МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ  
ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

|                           |  |
|---------------------------|--|
| Рівень вищої освіти       | Третій (освітньо-науковий) рівень  |
| Галузь знань              | 05 Соціальні та поведінкові науки  |
| Спеціальність             | 051 Економіка  |
| Освітньо-наукова програма | Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища  |
| Гарант ОНП                | Мартин Андрій Геннадійович   |
| Розробник:                | доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки НУБіП України<br><b>Срмаков Олександр Юхимович</b> |

Київ – 2021

## 1. Опис навчальної дисципліни

### **МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

(назва)

| <b>Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь</b>                       |   |                       |
|--|---|-----------------------|
| Галузь знань   | 05 Соціальні та поведінкові науки                                 |                       |
| Спеціальність  | 051 Економіка   |                       |
| Освітньо-наукова програма  | Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища |                       |
| Освітній рівень  | Третій (освітньо-науковий) рівень                                 |                       |
| Освітній ступінь   | Доктор філософії  |                       |
| <b>Характеристика навчальної дисципліни</b>                                |   |                       |
| Вид  | обов'язкова   |                       |
| Загальна кількість годин   | 150   |                       |
| Кількість кредитів ECTS  | 5   |                       |
| Форма контролю   | екзамен   |                       |
| <b>Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання</b> |   |                       |
|  | Денна, вечірня форма навчання                                     | Заочна форма навчання |
| Рік підготовки (курс)  | 1   | 1                     |
| Семестр  | 1   | 1                     |
| Лекційні заняття   | 30  | 30                    |
| Практичні, семінарські заняття   | 30  | 30                    |
| Лабораторні заняття  | -   | -                     |
| Самостійна робота  | 90  | 90                    |
| Індивідуальні завдання   | -   | -                     |
| Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання              | 6   |                       |

## 2. Мета та завдання дисципліни

Актуальність дисципліни «Методологія економічного дослідження та організація підготовки дисертаційної роботи» полягає в тому, що зростання вимог до підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів, потребує якісно нового теоретичного і методологічного-методичного забезпечення науково-дослідницької діяльності в галузі економіки.

**Метою** даної дисципліни є формування знань аспірантів з питань методології, методики, технології та організації науково-дослідницької діяльності в економіці, тобто наукового й практичного підґрунтя для ефективного проведення наукових досліджень для підготовки дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

**Предмет дисципліни:** методологія та організація наукових досліджень.

**Місце дисципліни в освітньому процесі підготовки аспірантів:** навчальна дисципліна «Методологія економічного дослідження та організація підготовки дисертаційної роботи» є обов'язковою компонентою освітньо-наукової програми і входить до циклу спеціальної (фахової) підготовки здобувачів третього рівня освіти зі спеціальності економіка.

**Завданням вивчення дисципліни** є теоретико-методологічна підготовка здобувачів третього рівня вищої освіти, формування їх культури та навичок проведення наукових досліджень, впровадження отриманих наукових результатів у практику діяльності.

Вивчення даної дисципліни базується на діалектичному методі пізнання та загальноекономічних законах і має тісний зв'язок з такими дисциплінами, як філософія, економічна теорія, мікро-, макроекономіка, аграрна політика в умовах глобалізації економіки, педагогіка вищої школи, економетрика та моделювання економічних процесів, розвиток агропродовольчих ринків в умовах євроінтеграції, економіка праці в аграрних формуваннях, державне регулювання розвитку сільського господарства тощо.

До основних питань, які розкривають зміст структури дисципліни «Методологія наукового дослідження та організація підготовки дисертаційної роботи», належать:

1. Методологія наукового дослідження. Теми: Наукове дослідження як засіб зростання науково-технічного потенціалу. Психологія і технологія наукової творчості. Академічна доброчесність. Основи методології науково-дослідної діяльності. Методологія економічного дослідження.

2. Організація підготовки дисертаційної роботи. Теми: Організація наукового економічного дослідження. Система методів економічних досліджень: характеристика та особливості застосування. Інформаційне забезпечення наукових економічних досліджень. Підготовка і оформлення наукових робіт (наукових статей, монографій, наукових доповідей). Дисертаційна робота як кваліфікаційне дослідження (виконання дисертації та її захист).

**В результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії повинен:**

**знати:** методологію і методи наукового економічного дослідження підприємств та галузей національного господарства; основи організації наукових досліджень в економіці; особливості підготовки і оформлення дисертаційних робіт економічного профілю.

**вміти:** володіти фундаментальною, загальнонауковою, конкретно-науковою методологією та методами економічного дослідження з метою забезпечення реалізації в дослідницькому процесі принципів об'єктивності в оцінці; розробляти наукові проблеми, писати наукові статті, роботи, застосовуючи при цьому нові інформаційні технології, програмні забезпечення тощо; сприяти реалізації знань, навичок, творчого мислення в науково-дослідницькій діяльності майбутніх докторів філософії з економіки.

**Набуття компетентностей:**

**загальні компетентності:**

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4. Здатність до генерування нових ідей та прийняття обґрунтованих рішень для досягнення поставлених цілей.

### ***спеціальні (фахові) компетентності (СК):***

СК 1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання в економіці використання, охорони і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного розвитку та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з економіки та суміжних галузей.

СК 2. Здатність усно і письмово презентувати та обговорювати результати наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами, глибоке розуміння англійських наукових текстів з економіки.

СК 3. Здатність застосовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, бази даних та інші електронні ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та навчальній діяльності.

СК 5. Здатність формулювати наукову проблему раціонального природокористування та екологічної безпеки соціально-економічного розвитку, розробляти робочі гіпотези, визначати актуальність, мету, завдання, які необхідно вирішити для досягнення мети, оцінювати необхідні ресурси та час для реалізації, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

СК 6. Здатність обґрунтовувати та впроваджувати економічні рішення, виходячи із закономірностей розвитку соціально-економічних систем і процесів із застосуванням економіко-математичних методів та моделей на мікро-, мезо-, та макрорівнях.

СК 8. Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

### ***Програмні результати навчання:***

ПРН 1. Мати теоретичні знання з економіки, використання, охорони і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного розвитку і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення фундаментальних і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку.

ПРН 3. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, експериментальних досліджень (опитувань, спостережень) і математичного та/або комп'ютерного моделювання, наявні літературні дані.

ПРН 4. Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення та аналізу інформації, зокрема, статистичні методи аналізу великих масивів даних та/або складної структури, програмне забезпечення та інформаційні системи.

ПРН 5. Пропонувати нові рішення, розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі проблеми фундаментальної економічної науки з урахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів, лідерства, автономності та відповідальності.

ПРН 6. Вільно презентувати та обговорювати результати досліджень, теоретичні та практичні проблеми економіки державною та іноземною мовами, кваліфіковано відображати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

ПРН 8. Розробляти та досліджувати фундаментальні та прикладні моделі соціально-економічних та еколого-економічних процесів і систем, ефективно використовувати їх для

отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у економіці природокористування та дотичних міждисциплінарних напрямках

## Програма навчальної дисципліни

### **Тема 1. Наукове дослідження як засіб зростання науково-технічного потенціалу.**

Науково-технічний потенціал України та основні показники його розвитку. Основні джерела фінансування науки. Організація науково-дослідної діяльності в Україні. Характеристика наукових установ та особливості їх функціонування за ринкових умов. Категорії наукових і науково-педагогічних працівників. Пріоритетні напрями розвитку української науки. Основні напрями і форми міжнародної науково-технічної співпраці України.

Наука як динамічна система знань. Розвиток продуктивних сил і зростання обсягу наукових досліджень. Сучасна система наукових знань. Поглиблення інтеграції суспільних, природничих і технічних наук. Дисциплінарні та міждисциплінарні дослідження. Головна функція науки. Класифікація наук. Три групи галузей знання – природничі та технічні, суспільні науки і наука про мислення. Взаємозв'язок між ними. Підходи до класифікації наук: методологічний, гносеологічний, логічний. Мета і завдання фундаментальних та прикладних наук.

### **Тема 2. Психологія і технологія наукової творчості. Академічна доброчесність.**

Мотиви наукової діяльності. Характеристика мотивів, які спонукають людину до наукової діяльності. Передумови наукових успіхів. Якості притаманні науковцю. Місце особистої ініціативи у досягненні наукових результатів. Особливості розумової праці. Роль логічного мислення у науковій діяльності. Основні закони логіки. Характеристика модальних суджень та їх особливості. Сутність безпосередніх умовиводів. Індуктивні та дедуктивні умовиводи, аналогія. Доведення, його структура. Логіка запитань та відповідей. Характеристика логічного мислення. Змішаний тип мислення.

Академічна доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил. Принципи академічної доброчесності. Форми та види академічної відповідальності. Академічний плагіат, самоплагіат та фабрикація. Дотримання академічної доброчесності аспірантами як здобувачами ступеня вищої освіти (самостійне виконання дисертаційного дослідження; посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної наукової діяльності та використанні при підготовці дисертації методики досліджень і джерела інформації).

### **Тема 3. Основи методології науково-дослідної діяльності.**

Місце теорії в наукових дослідженнях. Сутність теорії та її зв'язок з практикою. Підходи до визначення сутності теорії: гносеологічний, логічний, методологічний. Функція та основні складові теорії: ідеї, наукова ідея, гіпотеза, закон, закономірності, принцип, аксіома, теореми, категорія.

Методологія і методи наукового пізнання. Методологія у широкому і вузькому розумінні. Загальна методологія і часткова методологія. Принципи наукової методології: універсального взаємозв'язку, діалектичного протиріччя, єдності якісного і кількісного, діалектичного заперечення та відбиття. Діалектичний підхід в економічних дослідженнях. Діалектика як цілісна система законів, принципів та категорій. Три групи законів: окремі, особливі та загальні. Загальнонаукові та спеціальні принципи, закони, категорії і методи.

Відмінність між методологією та методикою. Функції методології. Що слід розуміти під методологічною основою дослідження. Які принципи належать до загальнонаукових принципів дослідження?

Роль системного підходу у загальнонауковій методології та його сутність. Поняття системи та її основні ознаки. Методологічні принципи, які забезпечують системну спрямованість наукового дослідження і практичного пізнання об'єкта. Що являють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи? Структуризація об'єкта як необхідна умова його вивчення. Сутність синергетичного

(синергійного) підходу та його інструментарій. Інформаційний підхід як фундаментальна методологія.

Як здійснюються і за якими напрямками пошуки методологічних основ дослідження? Поняття наукової концепції дослідження.

#### **Тема 4. Методологія економічного дослідження (система методів економічних досліджень: характеристика та особливості застосування)**

Методологія економічного дослідження як конкретнонаукова методологія. Конкретнонаукова (або частковонаукова) методологія як сукупність ідей або специфічних методів певної науки. Наукові концепції провідних учених-економістів як база для розв'язання конкретної дослідницької проблеми.

Поняття “методика” і “робоча методика”. Спеціальні методи: методи збору та узагальнення інформації, аналізу, прогнозування, моделювання, програмно-цільові, евристичні методи.

Методи спостереження та збору даних. Класифікація спостережень у наукових дослідженнях: за повнотою охоплення; за характером врахування факторів; за способом організації.

Методи вибіркового спостереження. Методи відбору інформації: не районованого, випадкового, механічного, типового, багатоетапного, багатофазного, комбінованого, серійного, моментного, малого.

Методи групування. Завдання групування у наукових дослідженнях. Типологічні, структурні та аналітичні групування. Прості, складні, комбіновані та багатомірні групування.

Таблично-графічні методи. Класифікація таблиць: прості (перелікові, хронологічні, територіальні), групові, комбіновані. Вимоги до складання таблиць.

Графічний метод. Прогнозування подій і моделювання ситуації у вигляді графіків, діаграм, картограм, кардіограм, логічних схем. Сутність образу графіка. Види графіків за змістом навантаження (порівняння, структури, динаміки, контролю, просторового розташування, варіаційних рядів, залежностей варіюючи показників); за формою (стовпчасті, полосові, квадратні, кругові, фігурні, секторні, лінійні). Картограми та кардіограми, графічні знаки.

Методи аналізу. Сутність і класифікаційні види економічного аналізу за ознаками: галузевою, часовою, просторовою, функціональною, використання методів, суб'єктів, ступеня охоплення об'єктів, змісту. Групи методів залежно від мети, глибини аналізу та об'єкта дослідження.

Методи інформаційно-логічного аналізу. Метод порівняння. Методи розрахунку відносин та середніх величин.

Методи детермінованого (функціонального) факторного аналізу. Балансовий метод. Індексний метод. Методи визначення тенденцій та показників динаміки. Методи визначення показників варіації. Метод функціонально-вартісного аналізу. Кластерний аналіз, SWOT-аналіз, SPACE-аналіз.

#### **Тема 5. Організація наукового економічного дослідження.**

Сутність та основні етапи організації економічних досліджень. Явища і процеси економічного розвитку, їх пізнання. Етапи наукових досліджень. Реальний робочий план економічного дослідження.

Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження. Дослідницька робота як особливий вид діяльності. Етапи вибору проблеми (теми) та його основні вихідні документи. Вимоги, що ставляться до теми дослідження. Визначення мети і завдання наукового дослідження. Формулювання проблеми економічного дослідження.

Розробка структури проблеми – конкретизація проблеми дослідження. Сутність та послідовність конкретизації. Вивчення історичного аспекту проблеми. Виявлення кола вихідних питань дослідження.

Основи методики планування наукового дослідження. Робочий план. План-проспект. Орієнтована структура плану названої роботи. Календарний план-графік та його форма. Схема змістовного обґрунтування теми наукового дослідження.

Застосування системного підходу в наукових дослідженнях. Три базових положеннях, на яких ґрунтується поняття “система”. Принципи системного підходу в наукових дослідженнях: цілісність, всебічність, системоутворюючі відносини, субординація, динамічність, випереджальне відображення.

Правила оформлення результатів наукових досліджень.

#### **Тема 6. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.**

Роль інформації у наукових дослідженнях і класифікація наукових документів. Зв'язок дослідницької та інформаційної діяльності. Критерії визначення якості інформації в науковому дослідженні. Класифікація джерел наукових досліджень. Вихідні джерела наукової інформації. Вторинні (похідні) наукові документи.

Структура та призначення наукових документів. Сигнальна, релевантна, бібліографічна і нова (основна) інформація та їх змістова характеристика.

Принципи збору інформаційного матеріалу. Робота з літературними джерелами, даним офіційної державної статистики, звітними даним підприємства. Реферативні збірники та бібліографічні покажчики. Правила складання бібліографії.

Інформація про об'єкт дослідження. Складові процесу накопичення та обробки наукової інформації. Пошук вторинної документної інформації з теми.

Аналіз наукової літератури з теми. Науковий факт. Отримання та аналіз первинної інформації. Робоча гіпотеза. Методи і засоби збору даних для перевірки робочої гіпотези.

#### **Тема 7. Підготовка і оформлення наукових публікацій (наукових статей, монографій, наукових доповідей)**

Наукова публікація: поняття, функції, основні види. Авторський аркуш. Обліково-видавничий аркуш.

Наукова стаття. Структурні елементи статті. Наукова монографія. Тези наукової доповіді (повідомлення).

Методика підготовки та оформлення публікації. Методичні прийоми викладу наукового матеріалу. Техніка написання тексту. Реферат. Доповідь (повідомлення).

#### **Тема 8. Дисертаційна робота як кваліфікаційне дослідження.**

Дисертаційна робота. Загальна схема наукового дослідження. Вибір і затвердження теми. Формулювання назви роботи. Складання пояснювальної записки до вибору теми. Затвердження теми. Складання індивідуального і робочого планів.

Мова і стиль дисертаційної роботи. Особливості наукової мови. Стилiстичні особливості. Стислість.

Загальні вимоги до оформлення дисертаційної роботи. Нумерація. Подання текстового матеріалу. Літерні абрєвіатури. Ілюстрації. Таблиці. Формули. Посилання. Вимоги до цитування. Список використаних джерел. Додатки.

### **Структура навчальної дисципліни**

| Назви тем   | Кількість годин      |              |   |     |     |      |              |              |   |     |     |      |
|---|----------------------|--------------|---|-----|-----|------|--------------|--------------|---|-----|-----|------|
|   | Денна, вечірня форма |              |   |     |     |      | заочна форма |              |   |     |     |      |
|   | усього               | у тому числі |   |     |     |      | усього       | у тому числі |   |     |     |      |
|   |                      | л            | п | лаб | інд | с.р. |              | л            | п | лаб | інд | с.р. |
| 1. Наукове дослідження як засіб зростання науково-технічного потенціалу | 14                   | 2            | 2 |     |     | 10   | 14           | 2            | 2 |     |     | 10   |
| 2. Психологія і технологія наукової                                     | 14                   | 2            | 2 |     |     | 10   | 14           | 2            | 2 |     |     | 10   |



|   |            |           |           |  |  |           |            |           |           |  |  |           |
|---|------------|-----------|-----------|--|--|-----------|------------|-----------|-----------|--|--|-----------|
| творчості.<br>Академічна<br>добročесність   |            |           |           |  |  |           |            |           |           |  |  |           |
| 3. Основи<br>методології<br>науково-дослідної<br>діяльності   | 18         | 4         | 4         |  |  | 10        | 18         | 4         | 4         |  |  | 10        |
| 4. Методологія<br>економічного<br>дослідження (система<br>методів економічних<br>досліджень:<br>характеристика та<br>особливості<br>застосування) | 22         | 6         | 6         |  |  | 10        | 22         | 6         | 6         |  |  | 10        |
| 5. Організація<br>наукового<br>економічного<br>дослідження  | 18         | 4         | 4         |  |  | 10        | 18         | 4         | 4         |  |  | 10        |
| 6. Інформаційне<br>забезпечення<br>наукових<br>економічних<br>досліджень  | 14         | 2         | 2         |  |  | 10        | 14         | 2         | 2         |  |  | 10        |
| 7. Підготовка і<br>оформлення наукових<br>публікацій  | 23         | 4         | 4         |  |  | 15        | 23         | 4         | 4         |  |  | 15        |
| 8. Дисертаційна<br>робота як<br>кваліфікаційне<br>дослідження   | 27         | 6         | 6         |  |  | 15        | 27         | 6         | 6         |  |  | 15        |
| <b>Разом</b>  | <b>150</b> | <b>30</b> | <b>30</b> |  |  | <b>90</b> | <b>150</b> | <b>30</b> | <b>30</b> |  |  | <b>90</b> |

**4. Теми семінарських занять**  
(не передбачено навчальним планом)

**5. Теми практичних занять**

| №<br>п/п | Назва теми  | Кількість<br>годин |
|----------|---|--------------------|
| 1        | Наукове дослідження як засіб зростання науково-технічного потенціалу  | 2                  |
| 2        | Психологія і технологія наукової творчості. Академічна добročесність  | 2                  |
| 3        | Основи методології науково-дослідної діяльності   | 4                  |
| 4        | Методологія економічного дослідження (система методів економічних досліджень: характеристика та особливості застосування) | 6                  |
| 5        | Організація наукового економічного дослідження  | 4                  |
| 6        | Інформаційне забезпечення наукових економічних досліджень   | 2                  |
| 7        | Підготовка і оформлення наукових публікацій   | 4                  |
| 8        | Дисертаційна робота як кваліфікаційне дослідження   | 6                  |
|          | <b>Разом</b>  | <b>30</b>          |

## **6. Теми лабораторних занять** (не передбачено навчальним планом)

### **7. Контрольні запитання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань здобувачів**

1. Предмет і сутність науки та її головна функція. Класифікація наук.
2. Науково-технічний потенціал та організація науково-дослідної діяльності в Україні.
3. Що являє собою наукове дослідження?
4. Дайте визначення поняттю „Теорія ” та назвіть функції наукових теорій.
5. Що виражають такі поняття: 1) закон; 2) закономірність; 3) парадокс.
6. Як може бути представлена типова логічна структура наукового дослідження?
7. Надайте визначення понять «Системний підхід (системний аналіз і синтез)».
8. Дайте визначення поняттю „Наукова діяльність”
9. На чому базується системний підхід в наукових дослідженнях?
10. Перелічте принципи системного підходу в наукових дослідженнях?
11. Що являє поняття “Системний аналіз”?
12. Що має забезпечити робоча гіпотеза?
13. Основні критерії визначення якості інформації в науковому дослідженні.
14. Назвіть вихідні джерела наукової інформації.
15. Що являє собою робочий інструментарій, який використовується в наукових дослідженнях?
17. Що являє наукова концепція?
18. Що являє поняття “гіпотеза”?
20. Дайте визначення поняття "методологія наукового дослідження":
21. Назвіть принципи наукової методології:
22. Розставити поняття у відповідності до їх характеристик: 1. Теорія. 2. Методологія. 3. Методика.
23. У сучасній методології науки діалектика – це?
24. Які основні групи загальних методів наукових досліджень?
25. Які є групи законів наукових досліджень в економіці?
26. Які закони належать до логічних?
27. Що передбачає закон виключеного третього?
28. На яких принципах формується наукова теорія в економіці:
29. Які методи належать до методів наукового пізнання?
30. Перелічте загальнонаукові методи наукових досліджень в економіці:
31. Що являють собою методи теоретичного дослідження?
32. Визначте методи теоретичного дослідження?
33. Що являє поняття “робоча методика”?
34. Класифікація спостережень у наукових дослідженнях:
35. Які з груп загальних методів наукового пізнання належать до методів емпіричного дослідження?
36. Які є умовиводи?
37. Наукова ідея як форма відображення у думках нового розуміння об'єктивної реальності.
38. За якими ознаками класифікують види економічного аналізу?
39. Завдання групування у наукових дослідженнях.
40. Які є методи інформаційно-логічного аналізу?
41. Що являє собою балансовий метод?
42. Балансовий метод як метод планування та аналізу господарсько-виробничої діяльності.
43. Що передбачає метод функціонально-системного підходу?

44. Які методи використовують для перевірки робочої гіпотези?
45. Моделювання як метод дослідження об'єктів пізнання на їх моделях.
46. Для чого застосовуються економіко-математичні методи аналізу?
47. Яке призначення мають наступні моделі: А) Статичні; Б) Динамічні; В) Аналітичні?
48. Назвіть ознаки синергетичних систем:
49. Мета і завдання факторного аналізу.
50. Що являють такі складові графічного методу: графік; графічний образ; поле графіка?
51. Що є основними елементами, які формують зміст мети дослідження?
52. Охарактеризуйте структурні елементи наукової статті.
53. Які є складові процесу накопичення та обробки наукової інформації?
54. Що являють наступні публікації: 1)Монографія. 2)Тези. 3.Наукова стаття?
55. Що являє собою конференція?
56. Аргументація як суцільно логічний процес.
57. Наведіть визначення дисертаційної роботи.
58. Що являє собою дисертаційна робота?
59. З чого розпочинається дисертаційна робота?

| <b>НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ</b>       |  |   |  |
|---|--|---|--|
| Ступінь вищої освіти<br>“Доктор філософії”,<br>спеціальність 051<br>“Економіка” | Кафедра економіки<br>2021-2022 навч. рік | Екзаменаційний білет<br>№ 1 з дисципліни<br>“Методологія<br>наукового<br>дослідження та<br>організація підго-<br>товки дисертаційної<br>роботи” | Затверджую<br>Зав. кафедри<br><br>_____<br>(підпис)<br>Байдала В.В.<br>«__»_____2021 |
| <b>Екзаменаційні запитання</b>  |  |   |  |
| 1. Дайте характеристику поняття «Наукове дослідження».                          |  |   |  |
| 2. В чому полягають особливості якості інформації в науковому дослідженні?      |  |   |  |
| <b>Тестові завдання різних типів</b>  |  |   |  |

1. Яка з наведених відповідей найбільше відповідає поняттю „Теорія ”?

|   |  |
|---|--|
| 1 | Система поглядів, теоретичних положень, основних тверджень щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною ідеєю.   |
| 2 | Духовне, розумове відображення і відтворення об'єктивної реальної дійсності.   |
| 3 | Структурована система достовірних, глибоких та конкретних знань про дійсність, яка дає цілісне, синтетичне уявлення про закономірності та суттєві характеристики об'єкта пізнання. |
| 4 | Думка, виражена в узагальненій формі, яка визначає суттєві і необхідні ознаки предметів та явищ і взаємозв'язки.   |

2. Що виражають такі поняття:

|                    |   |
|--------------------|---|
| 1. Закон.          | А. Два протилежні твердження суджень, кожне з яких є переконливим доказом.<br>В. Певний внутрішній суттєвий зв'язок явищ, процесів і особливостей матеріальних об'єктів.<br>С. Певна впорядкованість подій, відносна постійність головних детермінуючих факторів. |
| 2. Закономірність. |   |
| 3. Парадокс.       |   |

3. Як може бути представлена логічна структура наукового дослідження:

|   |  |
|---|--|
| 1 | Послідовністю «гіпотеза – проблема – теорія».                          |
| 2 | У вигляді послідовності: «ідея – гіпотеза – теорія».                   |
| 3 | У вигляді ланцюга такої послідовності: «проблема – гіпотеза – теорія». |

|   |   |
|---|---|
| 4 | Послідовністю «теорія – гіпотеза – проблема». |
|---|---|

4. Дайте визначення поняттю „наукова діяльність”

|   |
|---|
| ..., спрямована на здобуття і використання нових знань. |
|---|

5. Дайте визначення поняттю „наукова діяльність”

|   |
|---|
| ..., спрямована на здобуття і використання нових знань. |
|---|

6. Перелічте принципи системного підходу в наукових дослідженнях?

|  |
|--|
| Цілісність, всебічність, ..., ..., динамічність, випереджальне відображення. |
|--|

7. Які є підходи до класифікації наук?

|   |                                       |
|---|---------------------------------------|
| 1 | Методичний, гносеологічний, логічний. |
|---|---------------------------------------|

|   |                                  |
|---|----------------------------------|
| 2 | Класичний, логічний, вибірковий. |
|---|----------------------------------|

|   |   |
|---|---|
| 3 | Методологічний, гносеологічний, логічний. |
|---|---|

|   |   |
|---|---|
| 4 | Математичний, психологічний, тактичний. |
|---|---|

8. Розставити поняття у відповідності до їх характеристик

|                 |   |
|-----------------|---|
| 1. Теорія.      | А. Наука про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності.<br>Б. Система правил і прийомів використання певної сукупності методів дослідження, включаючи техніку й оперування різноманітними операціями під час пізнання.<br>В. Структурована система достовірних, глибоких та конкретних знань про дійсність, яка дає цілісне, синтетичне уявлення про закономірності та суттєві характеристики об'єкта пізнання. |
| 2. Методологія. |   |
| 3. Методика.    |   |

9. Які методи належать до методів наукового пізнання?

|   |                        |
|---|------------------------|
| 1 | Статистико-економічні. |
|---|------------------------|

|   |  |
|---|--|
| 2 | Загальнонаукові, конкретно-наукові і спеціальні. |
|---|--|

|   |   |
|---|---|
| 3 | Статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, монографічний, економіко-математичний, експериментальний, абстрактно-логічний. |
|---|---|

|   |  |
|---|--|
| 4 | Монографічний, абстрактно-логічний, графічний, статистичний. |
|---|--|

10. Метод функціонально-системного підходу– це:

|   |
|---|
| У бланку відповідей впишіть правильну відповідь |
|---|

### 8. Методи навчання

Методами навчання є способи спільної діяльності й спілкування викладача і здобувачів вищої освіти, що забезпечують вироблення позитивної мотивації навчання, оволодіння системою професійних знань, умінь і навичок, формування наукового світогляду, розвиток пізнавальних сил, культури розумової праці майбутніх фахівців.

Під час навчального процесу використовуються наступні методи навчання:

*Залежно від джерела знань:* словесні (пояснення, бесіда, дискусія, діалог); наочні (демонстрація, ілюстрація); практичні (рішення задач, ділові ігри).

*За характером пізнавальної діяльності:* пояснювально-наочний проблемний виклад; частково-пошуковий та дослідницький методи.

*За місцем в навчальній діяльності:*

- методи організації й здійснення навчальної діяльності, що поєднують словесні, наочні і практичні методи; репродуктивні й проблемно-пошукові; методи навчальної роботи під керівництвом викладача й методи самостійної роботи здобувачів вищої освіти;

- методи контролю й самоконтролю за навчальною діяльністю: методи усного, письмового контролю; індивідуального й фронтального, тематичного і систематичного контролю.

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти передбачено застосування таких навчальних технологій:

- *робота в малих групах* дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного здобувача вищої освіти в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування;

- *семінари-дискусії* передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів;

- *мозкові атаки* – метод розв'язання невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити як найбільшу кількість ідей за обмежений проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію;

- *кейс-метод* – метод аналізу конкретних ситуацій, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу;

- *презентації* – виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу, демонстрації.

## **9. Форми контролю**

**Відповідно до** «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України» затвердженого вченою радою НУБіП України 24 травня 2017 року, протокол № 11 із внесеними змінами Вченою радою НУБіП України 29 травня 2020 р., протокол №10, видами контролю знань здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання конкретної роботи.

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу і має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу, отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи.

Форми та методи проведення проміжної атестації, засвоєння програмного матеріалу розробляються лектором дисципліни і затверджується відповідною кафедрою у вигляді тестування, письмової контрольної роботи, що можна оцінити чисельно.

Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою.

Семестрова атестація проводиться у формах семестрового екзамену або семестрового заліку з конкретної навчальної дисципліни.

Семестровий екзамен - це форма підсумкової атестації засвоєння здобувачем вищої освіти теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни за семестр.

Семестровий залік - це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр.

Диференційований залік - це форма контролю, що дозволяє оцінити виконання та засвоєння аспірантом програми навчальної дисципліни, педагогічної практики.

Аспіранти зобов'язані складати екзамени і заліки відповідно до вимог навчального плану у терміни, передбачені графіком освітнього процесу.

Зміст екзаменів і заліків визначається робочими програмами дисциплін.

## **10. Розподіл балів, які отримують здобувачі.**

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України», затвердженого Вченою радою НУБіП України від 24.05.2017 р., протокол №11 із внесеними змінами Вченою радою НУБіП України від 29 травня 2020 р., протокол №10.

Таблиця 1. Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

| Рейтинг аспіранта, бали | Оцінка національна за результати складання |              |
|-------------------------|--|--------------|
|                         | екзаменів                                  | заліків      |
| 90-100                  | відмінно                                   | зараховано   |
| 74-89                   | добре                                      | зараховано   |
| 60-73                   | задовільно                                 | зараховано   |
| 0-59                    | незадовільно                               | незараховано |

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни  $R_{\text{дис}}$  (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи  $R_{\text{НР}}$  (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}} \quad (2)$$

### 11. Методичне забезпечення

1. Єрмаков О.Ю. Методологія наукового дослідження та організація підготовки дисертаційної роботи: Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів ступеня доктора філософії спеціальності 051 «Економіка» та галузі знань 07. К.: НУБіП України, 2021. 60 с.

2. Електронний навчальний курс: Методологія економічного дослідження та організація підготовки дисертаційної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1617>

### 12. Рекомендована література

#### Базова

1. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 р. №1556-18. [Законодавство України](http://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18). URL: [zakon.rada.gov.ua/go/1556-18](http://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18).
2. Закон України “Про освіту” (редакція від 24.06.2020, підстава - [725-IX](#)). Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. Ст.380.
3. Закон України “Про науково-технічну інформацію” від 25.06.93. № 3323-XII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 3. Ст.25.
4. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 26.11.2017. №848-VIII. Відомості Верховної Ради України. 1999. №2-3. Ст. 20.
5. Закон України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 11.07.2002 №2623-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №48. Ст. 253.
6. Постанова Верховної Ради України “Про концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України” від 13.07.99 №916-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. №37. Ст. 336.
7. Актуальні питання методології та практики науково-технічної політики / За ред. Б.А. Малицького. К.: УкрІНТЕІ, 2001. 201с.
8. Антошкіна Л.І., Стеченко Д.М. Методологія економічних досліджень: підручник. К.: Знання, 2015. 311с.

9. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень: Підруч. для студ. екон. спец. вузів. К.: Вища школа, 1997. 271с.
10. Добров Г.М. Наука о науке/ Отв. ред. Н.В. Новиков. 3-е изд., доп. и пере раб. К.: Наук. думка, 1998. 304с.
11. Єрмаков О.Ю. Основи наукових досліджень в економіці. Навчальний посібник. Київ: ЦП «Компринт», 2015. 90с.
12. Єрмаков О.Ю., Погріщук Г.Б., Чорнодон В.І. Основи методології наукових економічних досліджень: Навчальний посібник. Тернопіль: «Підручники і посібники», 2010. 290с.
13. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація): навч. посіб./ за ре. А.А. Мазаракі. 2-ге вид., допов. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун.-т, 2011. 296 с.
14. Клименко М.О., Фещенко В.П., Вознюк Н.М. Основи та методологія наукових досліджень: навч.посіб. К.: Аграрна освіта. 2010. 351 с.
15. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2003. 206с.
16. Лудченко А.А., Лудченко Я.А., Примак Т.А. Основы научных исследований: Учеб. пособие / Под ред. А.А. Лудченко. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. 114с.
17. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. Л.: Світ, 2001. 415с.
18. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб./ Відп. за випуск Л.Г.Луценко. Держкомстат. К. 2002. 316с.
19. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб./ Держкомстат. К. 2003. 340с.
20. Нормативно-правові акти про наукову та науково-технічну діяльність у вищих навчальних закладах України: У 2 кн./ За ред. Ю.І. Горобця, М.І. Панова. Х.: Право, 2001. Кн. 1. 784с.
21. Основи наукових досліджень: Навч. посібник/ Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. та ін. Л.: Ромус-Поліграф, 2002. 128 с.
22. Перспективи інноваційного розвитку України: Зб. наук. ст./ За ред. Я.А. Жаліла. К.: Альтерпрес, 2002. 160с.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 «Порядок присудження наукових ступенів». URL: [zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-p](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-p).
24. Постанова Кабінету Міністрів України від від 20 листопада 2019 р. № 943 «Про внесення змін до Порядку присудження наукових ступенів». Урядовий портал. [go.ua/](http://go.ua/)
25. Пістунов І.М. Основи наукових досліджень: Курс лекцій. URL: <http://library.donntu.edu.ua/bibl/fah/osnnaukdosldnepr.pdf>
26. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 254 с. М.: Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. 639с. URL: [http://dmeti.dp.ua/file/kdoczn\\_10892.pdf](http://dmeti.dp.ua/file/kdoczn_10892.pdf)
27. Становление научной системы Украины: информационно-аналитические материалы / Под науч. ред. А.П. Шлапака, Я.С. Яцкива. К.: ЦИНТП и ИН им. Г.М. Доброва НАН Украины, 2001. 34с.
28. Тимчасове положення «Про організування атестації здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України». К.: НУБіП України, 2020. 61 с.
29. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень: Навч. посібник. К.: ВД «Слово», 2003. 240 с.
30. Шейко В.М., Кушнарченко П.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. Київ: «Знання - Прес», 2002. 293 с.

31. Єрмаков О.Ю. Методологічні аспекти дослідження організаційних форм аграрного виробництва. Науковий вісник НАУ. 2001. №43,
32. Єрмаков О.Ю. Методологія економічного дослідження організаційних форм виробництва. Економіка АПК. 2003. №1.
33. Єрмаков О.Ю. Організаційно-економічні засади ефективного господарювання в аграрній сфері в умовах вступу України до СОТ. Вісник аграрної науки Причорномор'я. Миколаїв. 2007. Вип.4 (42). С.11-19.
34. Єрмаков О.Ю., Карєба М.І. Методичні аспекти узагальненої економічної оцінки економічної ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Зб. наук. праць ЧДТУ. Серія «Економічні науки». Черкаси: ЧДТУ, 2009. Вип.22. Ч.2. С.12-15.
35. Єрмаков О.Ю., Харченко Г.А. Методологічні засади формування агропродовольчого потенціалу сільськогосподарських підприємств. Сталий розвиток економіки. 2012. №5 (15). С.78-82.
36. Єрмаков О.Ю., Шевелюк О.О. Формування ефективного земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Монографія. К.:ЦП «Компринт», 2013. 208с.
37. Єрмаков О.Ю., Лайко О.О. До методології формування стратегій розвитку сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип.200. Ч.2. с.107-114.
38. Єрмаков О.Ю. Методологія економічного дослідження аграрних проблем. Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2014. Вип. 3 (80). Т.2. С.5-12.
39. Єрмаков О.Ю., Судомир М.Р. The methodology of assessing the competitive stability of enterprises. Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2015. Вип.231. С.25-33.
40. Єрмаков О.Ю. та ін. Економічний потенціал сільськогосподарських підприємств: теорія і практика: монографія./ За ред. професора О.Ю. Єрмакова. К: ЦП «Компринт». 2017. 476 с.
41. Ermakov O.Yu., Velichko O.V., Bohach L.V., Nahorniy V.V.To question of estimation of production potential of agricultural enterprises// Financial and credit activity: problems of theory and practice. V. 3. № 26. 2018. P. 162-168. Web of Science Core Collection. Сайт – fcd.org.ua
42. Єрмаков О.Ю., Гнатенко Є.Ю., Нагорний В.В. Інноваційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні: Монографія. К.: ФОП Ямчинський О. В. 2019. 182 с.
43. Inna M. Novak, Oleksandr Y. Ermakov, Olesia A. Demianyshyna, Alla A. Revytska Digitalization As A Vector Of Technological Changes Of Ukraine (Scopus). International Journal of Scientific & Technology Research, 2020. January 2020. Volume 9, Issue 01, 3429-3434 pp.
44. Oleksandr Yu. Yermakov, Vitaliy I. Litvinov. Conceptual principles of effective labor motivation as a premise of competitive functioning of agricultural enterprises. Optimum. economic studies. 2020. Nr 2 (100). 93-104 pp.

#### **Інформаційні ресурси**

1. Електронна бібліотека НУБіП України <https://nubip.edu.ua/node/17325>
2. Законодавство України <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Верховна Рада України [www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
4. Кабінет Міністрів України [www.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua)
5. Міністерство фінансів [www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua)
6. Державна податкова служба України [www.tax.gov.ua](http://www.tax.gov.ua)
7. Державна служба статистики України [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
8. Національний інститут стратегічних досліджень [www.niss.gov.ua](http://www.niss.gov.ua)
9. Центр перспективних соціальних досліджень [www.cpsr.org.ua](http://www.cpsr.org.ua)
10. Антимонопольний комітет України [www.amc.gov.ua](http://www.amc.gov.ua)



